

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

วิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลด้านการศึกษาและ
สังคม ที่มีต่อการพัฒนาภูมิภาคและบริเวณพื้นที่
ชายฝั่งทะเลตะวันออกของไทย ระหว่าง พ.ศ.2475-2535*

An Analysis of the Educational and Social Policy of Government to-
wards Thai Eastern Region and Eastern Seaboard Area's Development
During B.E.2475-2535

อาจารย์สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์**
ค.ม. (พื้นฐานการศึกษา)

ความสำคัญ และที่มาของปัญหาในการทำ
วิจัย

ภูมิภาคตะวันออก และบริเวณพื้นที่ชาย
ฝั่งทะเลตะวันออกของไทยปัจจุบันนี้ หาก
พิจารณาย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์แล้วจะพบ
ได้ เป็นดินแดนที่มีความสำคัญในด้านการเมือง
และยุทธศาสตร์ของประเทศเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็น
ยุทธศาสตร์ทางทะเล และยุทธศาสตร์
ทางบก เช่น การตั้งฐานที่มั่นของพระเจ้าตาก
สินที่จังหวัดจันทบุรี เพื่อกอบกู้เอกราชภายหลัง
จากการเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310)
การเป็นเส้นทางเดินทัพในการทำสงคราม
ระหว่างไทยกับกัมพูชาในสมัยกรุงศรีอยุธยา
และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325-
2394) การเป็นเมืองหน้าด่านของมณฑลบูรพา

ในการปฏิบัติการปกครองแบบมณฑล
เทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2435-
2449) อีกทั้งการที่ฝรั่งเศสยึดครองจันทบุรี
และตราด ด้วยเหตุผลทางการเมือง และ
เหตุการณ์ยุทธนาวีที่เกาะช้าง จังหวัดตราด
(พ.ศ.2436-2447) เป็นต้น

พิจารณาจากภูมิศาสตร์สภาพที่ตั้งซึ่งอยู่
ไม่ห่างไกลจากเมืองหลวง คือ กรุงเทพฯ มากนัก
ทำให้ภูมิภาคบริเวณนี้กลายเป็นที่รองรับการ
ขยายตัวของชุมชนเมืองในเขตปริมณฑล และ
ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
บริเวณนี้ยังเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญของ
ประเทศอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การท่องเที่ยว
การพาณิชย์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการ
พัฒนาประเทศเป็นเวลาหลายปีที่ผ่านมา จน

* รายงานนี้เป็นผลการวิจัยที่ได้รับทุนจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีการศึกษา 2539

** ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กระทั่งมีการขุดค้นพบก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย เมื่อ พ.ศ.2524 ทำให้ภูมิภาคแถบนี้โดยเฉพาะ บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกทวีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น เป็นลำดับ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและด้านอุตสาหกรรม อันจะทำให้ประเทศเปลี่ยนโฉมหน้า จากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ บริเวณนี้กลายเป็นย่านอุตสาหกรรมที่สำคัญ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ก่อให้เกิดความร่วมมือกันทั้งภาครัฐบาล และเอกชน ทั้งไทยและต่างประเทศในการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรม อันส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ และมีผลต่อการศึกษาในเวลาต่อมา

การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นเครื่องมือและกระบวนการในการพัฒนาคนซึ่งเป็นการกำลังที่สำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ การศึกษาในภูมิภาคนี้จึงกลายเป็นส่วนสำคัญทั้งในด้านตัวสถาบัน และวิธีการดำเนินการที่จะเป็นแกนนำจัดให้สอดคล้องสัมพันธ์กับการพัฒนา อีกทั้งวางแผนเพื่อรองรับส่งเสริม สนับสนุน และเตรียมพร้อมสำหรับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป นับได้ว่าภูมิภาคนี้มีความสำคัญต่อการศึกษานานาชาติโดยตรง

นอกจากนี้ ภูมิภาคตะวันออกของไทยอัน

เป็นที่ตั้งของจังหวัดชลบุรี จันทบุรี ระยอง ตราด ซึ่งอยู่ติดกับชายฝั่งทะเลอันเป็นตอนล่างของภูมิภาค รวมทั้งจังหวัดฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว ที่เพิ่งตั้งใหม่ ซึ่งอยู่ตอนบนของภูมิภาคและไม่มีอาณาเขตติดชายฝั่งทะเล (ยกเว้น จังหวัดฉะเชิงเทรา มีอาณาเขตติดทะเลเพียงเล็กน้อย เมื่อพิจารณาจากแผนที่) ล้วนเป็นดินแดนที่มีความสำคัญอย่างต่อเนื่องทั้งในประวัติศาสตร์และในสังคมปัจจุบัน รัฐบาลในฐานะผู้บริหารประเทศเป็นผู้มีหน้าที่กำหนดนโยบายอันเป็นหลักการสำคัญ และเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาประเทศ ได้เล็งเห็นความสำคัญในอันที่จะพัฒนาภูมิภาคนี้เช่นไร อีกทั้งการศึกษานับเป็นหน้าที่หนึ่งของรัฐบาล และเป็นนโยบายประการหนึ่งที่รัฐบาลประกาศไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพของคนและพัฒนาประเทศในที่สุดนี้ได้คำนึงถึงและมีแผนการดำเนินการต่อภูมิภาคนี้เป็นมาอย่างไร มีลักษณะเฉพาะหรือพิเศษไปจากนโยบายรวมหรือไม่ ประเด็นนี้จะพินิจพิจารณาในการนำไปพิจารณาวิเคราะห์หรือตีความเรื่องราวต่างๆ ของภูมิภาคนี้ สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาหรือวิจัยพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ ต่อไป

ความสำคัญดังเหตุผลข้างต้นนี้ จึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้ต้องมีการศึกษานโยบายของรัฐบาล ในด้านการศึกษาที่มีผลต่อภูมิภาคนี้ เพราะว่าการศึกษามีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

วัฒนธรรมทั้งในอดีตมาถึงปัจจุบัน ตลอดจนเชื่อมโยงไปถึงทิศทางและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย

วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อ

1. ศึกษานโยบายด้านการศึกษาและสังคมของรัฐบาลที่มีต่อภูมิภาคนี้ ตั้งแต่เริ่มมีรัฐบาลปกครองประเทศ พ.ศ.2475 จนถึง พ.ศ.2535

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ของภูมิภาคนี้ที่มีผลจากการดำเนินงานของนโยบายรัฐบาลตั้งแต่ พ.ศ.2475 จนถึง พ.ศ.2535

3. ศึกษาแผนงาน โครงการของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ของภูมิภาคนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ.2535

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) มุ่งศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำมาตีความ วิเคราะห์ ประเมินค่าหาความสัมพันธ์ของเรื่องราวแล้วเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ตามช่วงเวลาในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากเอกสารชั้นต้น (Primary Document) จากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หนังสือราชกิจจานุเบกษา รายงานการประชุม และรายงานประจำปีต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เป็นต้น นอกจากนี้ยังศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Document) ได้แก่ หนังสือ วารสาร จุลสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และบทสัมภาษณ์บุคคลสำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบโดยตรง

2. การวิจัยจากคำบอกเล่าเชิงประวัติศาสตร์ (Oral History) หรือประวัติศาสตร์การบอกเล่า (ประวัติศาสตร์มุขปาฐะ) ศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง ได้แก่ บุคคลในคณะรัฐบาล คณะกรรมการการศึกษา ส.ส. ในสมัยต่างๆ คณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อดำเนินการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ของจังหวัดทางภาคตะวันออก ผู้นำชุมชนคนสำคัญในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้อ้างอิงประกอบการตีความและประเมินค่ากับข้อมูลจากเอกสารแล้วจึงเรียบเรียงเป็นผลงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานโยบายทุกขั้นตอนของกระบวนการโดยอาศัยกรอบแนวคิดที่กำหนดเป็นโครงสร้างของงานวิจัยดังได้กล่าวมาข้างต้นนี้ จะนำมาวิเคราะห์โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงสถาบัน (Institutionalism Analysis) ซึ่งเน้นในเรื่องกิจกรรมของสถาบันและองค์การต่างๆ ของรัฐ ได้แก่ สถานนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ระบบราชการหรือสถาบันทางการเมืองอื่นๆ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการก่อตัวของนโยบาย การเตรียมเสนอร่างการอนุมัติประกาศ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ รวมถึงการประเมินผลและการทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกนโยบายก็ตามเป็นกิจกรรมทางสถาบันของรัฐ ดังนั้น การวิเคราะห์นโยบายเชิงสถาบันจึงเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนในการทำงาน กฎ ระเบียบ วิธีปฏิบัติอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เพราะสถาบันประกอบด้วยสถานที่ บุคคล วัตถุประสงค์ หน้าที่การงาน ระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนการเงินและการคลัง การวิเคราะห์นโยบายเชิงสถาบันจึงครอบคลุมถึงประเด็นต่างๆ เหล่านี้ด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและสังคมของรัฐบาลที่มีต่อการพัฒนาภูมิภาคตะวันออก และพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยครอบคลุมพื้นที่ 8

จังหวัด ได้แก่ นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึง พ.ศ.2535 คือช่วงก่อนเปลี่ยนรัฐบาลอันเนื่องจากเกิดความไม่สงบทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม 2535 ทั้งนี้ไม่สามารถศึกษารายละเอียดและเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าวได้ เพราะข้อมูลเอกสารยังไม่สามารถศึกษาได้โดยตรงด้วยเหตุผลทางการเมือง อันอาจมีผลกระทบต่อบุคคลหรือหน่วยงานได้ เนื่องจากระยะเวลาที่ยาวนานนัก และการดำเนินงานหลายอย่างยังไม่เสร็จสิ้นจึงยังไม่สามารถวิเคราะห์ หรือประเมินผลล่วงหน้าไปก่อนได้

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. ด้านเอกสาร ข้อมูลเอกสารบางอย่างไม่สามารถค้นพบได้เนื่องจากกาลเวลา และระบบการจัดเก็บของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งข้อมูลเอกสารบางอย่างแม้ว่าจะมีการจัดเก็บไว้เป็นอย่างดี แต่ก็ไม่สามารถนำมาศึกษาได้ เพราะเป็นเอกสารที่ต้องปกปิดของทางราชการ ดังนั้น เอกสารที่ได้มาจึงเป็นเอกสารที่ได้รับการเผยแพร่แล้วจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้รับอนุญาตจากหน่วยงานนั้นให้ใช้ศึกษาได้

2. ด้านการสัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษาโดยตรงนี้ บางครั้งไม่สามารถติดต่อขอสัมภาษณ์ได้ รวมทั้งบางท่านสามารถติดต่อได้

แต่ไม่ยินยอมให้สัมภาษณ์ด้วยเหตุผลบางประการ อีกทั้งบางท่านอนุญาตให้สัมภาษณ์ แต่ไม่ยินยอมให้บันทึกเสียงหรือไม่ยินยอมให้เปิดเผยนามเพื่อนำไปอ้างอิง ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกับข้อมูลเอกสาร ซึ่งจะเป็นส่วนเสริมแนวความคิด รวบรวม และการตีความของผู้วิจัยในเรื่องที่สามารถนำมาอ้างอิงโดยได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์แล้วเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ได้ศึกษาบทวิเคราะห์หรือบทสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจมีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้วตามเอกสารต่างๆ มาประกอบการตีความด้วยเช่นกัน

3. ด้านการวิเคราะห์ ในขั้นประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ตามกรอบแนวความคิดและโครงสร้างของการวิจัยนี้เป็นการประเมินผลจากการปฏิบัติตามนโยบาย โครงการและแผนงานต่างๆ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ คือ ศึกษา ตีความผลกระทบ ความคิดเห็น ความสอดคล้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของการใช้นโยบายในพื้นที่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการศึกษา มิใช่เป็นการประเมินโครงการแต่ละโครงการด้วยระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งนำมาหาค่าทางสถิติ และหลักการประเมินโครงการอย่างมีระบบแต่หากว่ามีการประเมินโครงการต่างๆ ในลักษณะนี้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว ผู้วิจัยจะได้นำผลของการประเมินโครงการนั้นๆ มาใช้อ้างอิงประกอบ

การวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้ด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความรู้ทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ อันเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อทำความเข้าใจ รวมทั้งใช้สอน และใช้ศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ “ภูมิภาคศึกษา” ในประเด็นอื่นต่อไป

2. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการกำหนดนโยบาย ดำเนินนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับภูมิภาคนี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และพิจารณาถึงการให้ความสำคัญแก่ภูมิภาคนี้ รวมทั้งการวางแผนเพื่อพัฒนาภูมิภาคนี้ในลักษณะ “เฉพาะ” ต่อไป

3. ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการดำเนินนโยบายและการนํานโยบายในรูปของโครงการหรือแผนงานต่างๆ มาปฏิบัติในภูมิภาคนี้ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดการ การกำหนดนโยบายและรูปแบบของการศึกษาที่เหมาะสมกับภูมิภาคนี้ในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

ภาคตะวันออกของประเทศไทยประกอบด้วยพื้นที่ 8 จังหวัด คือ นครนายก ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี และสระแก้ว มีเนื้อที่ประมาณ 36,503 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 4 ล้านคน

ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ แต่มีประชากร นับถือศาสนาอิสลามมากเป็นที่สองของประเทศ รองจากภาคใต้ จัดเป็นเขตการศึกษา 12 มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 มีสำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัด ชลบุรี ซึ่งเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ดินแดนแถบนี้มีความเป็นมาในฐานะเมืองท่าชายทะเล เมืองที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ เมืองหน้าด่านทั้งทางบกและทางทะเล และเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญ เศรษฐกิจโดยรวมประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลสูงกว่าภูมิภาคอื่น ปัญหาหลักของภูมิภาค คือ ปัญหาการขยายตัวของชุมชนเมือง ปัญหามลภาวะ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และปัญหาผลกระทบตามแนวชายแดนจากประเทศเพื่อนบ้าน

การวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลด้านการศึกษาและสังคม พบว่า รัฐบาลมีนโยบายขยายการศึกษา และพัฒนาสังคมออกสู่ภูมิภาคตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เพื่อยกระดับคุณภาพของประชาชน แต่เป็นการดำเนินการไปพร้อมกันทั้งประเทศ ยังไม่ได้มีนโยบายพัฒนาภาคตะวันออกเป็นการเฉพาะ พื้นที่จนกระทั่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ รัฐบาลมีนโยบายขยายการศึกษาออกไปสู่ภูมิภาคให้ทั่วถึง ให้ประชาชนมีความรู้มากขึ้น เพื่อจะได้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการปกครองที่เปลี่ยนไป เป็นการพัฒนาการเมืองโดยมีเงื่อนไข ด้านการศึกษาเป็นตัวกำหนด ต่อมาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนหลายแห่งใน

กรุงเทพ หยุดกิจการเพราะภัยทางอากาศ และย้ายมาเปิดการสอนในภาคตะวันออกแทน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง ภาคตะวันออกได้รับความสนใจจากรัฐบาลมากขึ้น เพราะมีโครงการปรับปรุงและพัฒนาการศึกษา โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การระหว่างประเทศได้ริเริ่มทดลองระบบการศึกษาแบบใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.2493 เป็นต้นมา โรงเรียนและสถาบันการศึกษาหลายแห่งจากหลายจังหวัดในภาคตะวันออก เป็นสถานที่ดำเนินการจัดการทดลองในโครงการต่างๆ หลายโครงการ ก่อนที่จะขยายไปดำเนินการในภูมิภาคอื่น จึงมีผลทำให้ภาคตะวันออกได้พัฒนาไปด้วยในหลายๆ ด้าน

ภายหลังประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับแรก พ.ศ.2504 เป็นต้นมา นโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาภาคตะวันออกชัดเจนขึ้นอย่างต่อเนื่อง หลังจากที่มีการขุดพบน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาให้เป็นเขตอุตสาหกรรมของประเทศ ส่งผลกระทบต่อการปรับปรุงและพัฒนาการศึกษา สถานศึกษา และกระบวนการทางการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นแต่สาขาที่สัมพันธ์กับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนาภูมิภาคด้านกำลังคนที่ไม่สมดุลในแต่ละสาขา ปัญหาการประสานงานไม่

สัมพันธ์กันของภูมิภาคกับส่วนกลางปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคตามมา ดังนั้น การกำหนดและดำเนินนโยบายของรัฐบาลต้องคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ของภูมิภาคให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาด้วย เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาภูมิภาคอย่างเหมาะสมโดยตรง

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

ในการกำหนดนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติให้ได้ผลในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาปัจจัยพื้นฐานของท้องถิ่นให้ละเอียด เพราะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน แต่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาภูมิภาค จึงไม่อาจมองข้ามไปได้ เพราะถ้าขัดกับปัจจัยพื้นฐาน ไม่มีความสอดคล้องกันแล้วจะนำปัญหามาสู่ภูมิภาคมากว่าการพัฒนา

ในการดำเนินนโยบายของรัฐ จำเป็นต้องมีการวางแผน มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่อง และรัดกุม ควรได้มีการทบทวนติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานโดยสม่ำเสมอ เพื่อเป็นประสบการณ์ในการจัดการและปฏิบัติการได้อย่างเหมาะสม สามารถแก้ไขได้ทันการและไม่สร้างปัญหาให้เกิดแก่ภูมิภาค จนกระทบต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และอารยธรรมของท้องถิ่นให้ล่มสลายไปอย่างสิ้นเชิง

ในการปฏิบัติตามนโยบาย ควรมีการประสานสัมพันธ์กับบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ เพื่อทำความเข้าใจและมีฉันทามติร่วมกัน ป้องกันการเกิดอคติต่อผู้บังคับบัญชาและความรู้สึกว่าเป็นการทำงานตามสั่ง เพิ่มภาระงานและทำเพื่อสนองความต้องการของผู้บริหารฝ่ายเดียว มิเช่นนั้นจะขาดความร่วมมือร่วมใจและเห็นประโยชน์ต่อภูมิภาคร่วมกัน ก็ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเรื่องนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อได้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ และติดตามการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในภาพรวมที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิภาคโดยตรง
2. ควรติดตามโครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมต่างๆ อันเป็นผลจากการดำเนินนโยบายของรัฐในพื้นที่เป็นรายกรณี เฉพาะเรื่องไป เพื่อจะได้ศึกษาเจาะลึกถึงผลกระทบในแต่ละโครงการและหาทางแก้ไขเฉพาะกรณีได้อย่างเหมาะสม
3. ควรมีการศึกษาพัฒนาการของแต่ละจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกแห่งมุมต่างๆ อย่างละเอียด เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานกับการวางแผนให้สอดคล้องกับการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม